

Summary

V.I.Fol'varkova-Plakhtyi

Modern Childhood and Means of Mass Information

The methods and techniques of analyses of the state of growing generation's morality are examined in the article.

Key words: childhood, mass information sphere, moral consciousness, methods of research.

Дата надходження статті

„22” жовтня 2008 р.

УДК 37.035:37.018.3

О.В.ХОПТЯНА,

викладач

(м.Хмельницький)

Ігрова діяльність як засіб підвищення ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів

У статті автором розглядається ігрова діяльність як засіб підвищення ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів. Досліджено сутність поняття „гра”. Продемонстровано застосування її у навчально-виховному процесі закладів інтернатного типу.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, правове виховання, підлітковий вік, школа-інтернат.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Підлітковий вік – дуже важливий етап соціології особистості, коли процес опанування і засвоєння індивідом суспільних відносин, норм поведінки поєднується з поступовим переводом їх у особистісні установки і ціннісні орієнтації. Тому такою активною є проблема правового виховання підлітків, особливо – вихованців закладів інтернатного типу.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Ефективність застосування ігрової діяльності у навчально-виховному процесі та їх вплив на формування особистості дитини досліджували Л. Артемова, А. Бондар та Б. Кобзар, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Запорожан, Ю. Красовський, Н. Кудикіна, А. Макаренко, В. Оржеховська, В. Сухомлинський, Л. Сологуб, О. Тарасенко, Є. Томиткін та Л. Нагай та інші.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є висвітлення актуальності застосування ігрової діяльності як засобу ефективності правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу... Яскравим прикладом важливості застосування ігрових методів є діяльність А. С. Макаренка, який писав: „Є ще один важливий метод – гра... Треба зазначити, що між грою і роботою немає такої великої різниці, як дехто думає... В кожній гарній грі є насамперед робоче зусилля та зусилля думки... Дехто гадає, що робота відрізняється від гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. Це неправильно: у грі є така ж велика відповідальність, як і в роботі, – звичайно, у грі гарній, правильній...” [2].

Як зазначає О. Тарасенко, в психологічній літературі дають декілька визначень гри. Гра є:

- особливе ставлення дитини до навколишнього світу;
- особлива діяльність дитини, яка змінюється і зростається, як її суб'єктивна діяльність;
- соціально заданий, нав'язаний дитині та засвоєний нею вид діяльності;
- особливий зміст засвоєння або засвоєний зміст;
- діяльність в ході якої відбувається засвоєння самих різноманітних змістів і розвиток психіки дитини;
- соціально-педагогічна форма організації всього дитячого життя, “дитячого суспільства” [6].

Т. Самотулка в залежності від змісту ігор погрупував так:

- Рухливі – в яких домінує рух, фізичний аспект.
- Сенсорні – в яких є зосереджена увага на розвиток гостроти органів чуття.
- Сприймально-пізнавальні – пізнавальні ігри суттєві в системі пластового виховання.
- Конструктивні зайняття – для конструювання вішаків, водяного колеса, складання карти

України.

- Розумові – розв'язання хрестиківок, гра в шахи і т.ін.
- Товариські – настільні іграшки, доміно і т.ін.
- Сюжетно-історичні, що сполучають різні елементи нашої культури [4].

В ігровій діяльності може виявитись успішною дитина з низькою успішністю: швидкість реакції, винахідливість, кмітливість у подібних ситуаціях, виявлення важливіших знань з предмета. Почуття рівності, атмосфера демократичності, захопленості і радості, відчуття посильності завдання – все це не лише сприятливо впливає на навчання, а й допомагає дитині підвищити свою самооцінку, зміцнити свій статус у дитячому колективі. Таким чином гра сприяє створенню доброзичливого психологічного клімату

в колективі, подолання особистісних комплексів: нерішучості, невпевненості, сором'язливості. Не менш важливим фактором є й те, що гра – це вправа з формування самостійності, ініціативності, комунікативності, вона створює рівні умови в діяльності, руйнує бар'єр між педагогом і вихованцем, скорочує дистанцію у спілкуванні [3].

У процесі планування правового виховання у школах-інтернатах враховувалися закономірності емоційного життя учнівського колективу, для якого характерним є природне чергування підйомів і спадів настроїв. Надмірна заорганізованість може послабити здатність школярів до сприйняття, і, як результат, знизить ефективність виховних впливів. Тому при плануванні добиралися варіанти оптимального співвідношення видів діяльності, колективних, групових і індивідуальних її форм, з метою зробити так, щоб насиченість життя школярів чергувалась з періодами відносного спокою, створюючи чіткий і рівномірний ритм життя колективу.

Плануючи й організовуючи правову діяльність молодших підлітків шкіл-інтернатів, ми керувалися принципом, що діяльність повинна супроводжуватися ситуацією успіху, яку повинна пережити кожна дитина. Ситуація успіху – це об'єктивне переживання досягнень, внутрішня задоволеність від самої участі в діяльності, від власних дій та отриманих результатів [5].

Тому при виборі форм та методів правового виховання враховувалися вікові особливості учнів 5-6 класів. Одним із дієвих засобів виховання у молодшому підлітковому віці є ігрова діяльність.

Відомо, що в умовах гри діти зосереджуються краще і запам'ятовують більше, ніж коли їм просто пропонують запам'ятати. При цьому ми враховували, що ігрові методи, за своїми об'єктивними особливостями, дають змогу формувати ті уміння, які шляхом вербальних методів не виражаються.

Загальновідомо, що навчально-виховна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною. При цьому зберігається і роль гри як джерела фізичного, психоемоційного, інтелектуального і соціального розвитку дитини, а також з'являються елементи продуктивної праці як нового виду діяльності, що розвинеться в майбутньому.

Як відомо, різнобічний розвиток особистості учня передбачає гармонійне поєднання формування базових знань, умінь та навичок з творчою діяльністю, пізнавальною активністю. Глибоко продумане систематичне застосування гри у навчально-виховному процесі школярів сприяє не лише засвоєнню базових знань, а й пробудженню бажання до пізнання нового, адже процес гри дає змогу задіяти пізнавальні процеси дитини, її почуття, емоції, волю. Маючи потребу та інтерес до гри, дитина отримує можливість активно діяти, розмовляти, використовувати свої знання. За допомогою гри можна зацікавити учнів, викликати в них інтерес до навчального матеріалу. Отже, включаючи у навчально-виховний процес ігрові елементи, педагог стимулює пізнавальні можливості учнів. Гра захоплює дітей. У грі відбувається складний процес мобілізації всіх розумових здібностей, стимулюється розвиток уваги, уваги, пам'яті. Забезпечуючи гуманізацію освіти, гра передбачає не просто співпрацю вчителя та учнів, а й захоплену спільну творчість. Легко поєднуючись з навчальною діяльністю, гра емоційно наповнює її творчим змістом.

У перспективі виробляється вміння швидко орієнтуватися у навчальних ситуаціях, знаходити правильний розв'язок пізнавальних завдань, виявляти ініціативу, самостійність, творчість, тобто формується пізнавальна активність школяра. Постійне залучення школярів до найрізноманітнішої ігрової діяльності сприяє вихованню сталого пізнавального інтересу.

Слід зазначити, що гра – це, як правило, переживання, тому найбільш активною під час гри стає емоційна сфера.

У контексті нашого дослідження ознаки гри вказують на те, що ігрова сутність діяльності містить у собі потенціал формування у її суб'єктів розуміння необхідності існування правил людського спілкування для здійснення будь-якої ефективної взаємодії, умінь та навичок їхнього дотримання, а також розвитку в них прагнення до самовдосконалення, до адекватного творчого самовираження.

У ракурсі педагогічного осмислення ігрової природи на формуальному етапі необхідно було враховувати і те, що ігри можуть дуже істотно різнитися за змістом, естетичною, правовою, моральною спрямованістю, психосоматичною післядією, та й просто за можливими прямими і прихованими (латентними) наслідками.

Відповідно до своїх вікових психологічних особливостей, учні 5-6 класів шкіл-інтернатів особливо прагнуть до різного роду ігрової діяльності. Необхідність організаційного забезпечення учням умов для позитивно спрямованої реалізації цього природного прагнення дітей вказує на важливість і складність такого засобу правового виховання в процесі формуального етапу дослідження.

В залежності від змісту ігор, їх можна згрупувати так: рухливі, сенсорні, сприймально-пізнавальні, конструктивні зайняття, розумові, товариські, сюжетно-історичні тощо.

На уроках історії стародавнього світу учні повинні засвоїти такі поняття, як: „державна”, „закон”, „демократія”, „республіка” тощо. Для розширення та закріплення морально-правових знань шестикласників застосовувалися сюжетно-історичні ігри „Подорож у минуле”. Зокрема, при вивченні розділу 5: „Греція на світанку історії (II – перша половина I тис. до н.е.)” в позаурочний час діти

„побували” в Спарті та Афінах, дізналися про особливості їх сімейного устрою та виховання дітей – хлопчиків і дівчаток, „відвідали” грецьку школу.

Так, наприклад, правова освіта учнів п'ятого класу „Виникнення українського козацтва та Запорізька Січ” курсу Історії України продовжувалася в позаурочний час. Було використано сюжетно-історичну гру „Подорож до Запорізької Січі”. Діти здійснили умовну подорож познайомившись, зокрема, із звичаєвим правом Запорізької Січі. Вони дізналися, що життя козацької республіки було регламентоване нормами звичаєвого права. Козаки не мали писаних законів. Вони діяли виключно на підставі старовинних військових звичаїв, словесного права і здорового глузду. Існувало навіть особливе „козацьке право” – тобто сукупність правових звичаїв, більшість з яких склалася на Запорізькій Січі.

Джерелами звичаєвого права запорожців були трансформовані норми давньоруського права, а також запозичення із правових традицій і норм сусідніх народів.

Норми звичаєвого права передавали із покоління в покоління „старики” – старі заслужені козаки, які мали серед козаків великий авторитет. Всі, хто приходив на Січ і ставав козаком, вважалися рівними в своїх правах і обов'язках. Звичаєве право запорозьких козаків регулювало відносини кримінального (злочини, покарання) і цивільного (право власності, угоди) характеру, організацію козацького самоврядування, порядок судового устрою і судочинства, деякі питання ведення воєнних дій.

Найбільшого розвитку дістали норми, які встановлювали відповідальність за злочини. Злочином вважалася шкода, заподіяна життю, здоров'ю, майну, честі особи або усьому запорізькому товариству.

Мета покарання полягала у відплаті, відшкодуванні збитків і настрашці. За тяжкі злочини (вбивство, розбій, крадіжку) козаки карали на смерть. За переказами, існував звичай, за яким засудженого на смерть могла врятувати дівчина, яка б погодилася взяти із ним шлюб.

Норми звичаєвого права встановлювали порядок володіння і користування землею, лісами, озерами. Земля і всі угіддя вважалися спільною власністю. Землею користувався кожен, хто міг її обробляти, а угіддя, особливо риболовні – лимани, ставки, річки – підлягали щорічному розподілу між куренями шляхом жеребкування.

Звичаєве право Запорізької Січі відіграло значну роль у житті українського народу. Такі його риси як рівноправність сторін, справедливість, волелюбність діставали загальну підтримку населення. „Козацьке право” становило основу звичаєвого права України та судочинства на українських землях [1].

Одним із засобів синтезу правових знань і формування умінь є ігрове моделювання життєвих ситуацій, ділові ігри. В процесі експерименту застосовувалися різноманітні види ігрового моделювання:

– імітація учнями 5-6 класів реальної взаємодії з товаришами при вирішенні конкретних завдань організації суспільно-корисної роботи;

– „проекування” – уявне конструювання – прагнення вирішення типових ситуацій;

– аналіз прогнаних або сприйнятих конкретних ситуацій, актуальних для шкільної практики.

Наприклад, метою гри „Зупинись! Подумай! Дій!” було навчання учнів 5-6 класів експериментальних шкіл-інтернатів оцінювати та правильно реагувати на різні реальні правові ситуації, що можуть зустрітися в житті дитини. Діти об'єднувалися в групи по 4-5 осіб. Кожна група одержувала опис своєї ситуації, і картки-аркуші паперу.

Ознайомившись із ситуацією, діти брали картку „Зупинись!”; 3 хвилини обговорювали групою можливі ускладнення для людини, дитини чи особисто для себе і записували свої думки.

Наступний етап – 5 хвилин – подумати, згадати і вибрати найбільш правильні вчинки для вирішення цієї ситуації. Записати на картку „Подумай!”.

Третій етап – 4 хвилини – визначити, до кого треба звертатися по допомогу, як і у якій послідовності діяти, на карту „Дій!” записати послідовність дій.

Четвертий етап – 6 хвилин – виступ представників кожної групи з розповідями про існуючі проблемні ситуації та пропонуючи дії їх вирішення.

Останній етап – 7 хвилин – аналіз запропонованих дій експертами, поради, загальне обговорення.

Цікавими були для учнів 5-6 класів такі варіанти даної гри, коли групі пропонувалося об'єднувати за статевою ознакою, з підібраними ситуаціями.

З метою правового виховання ми впроваджували системне включення у виховний процес творчих ігор. На початкових стадіях доречно, як свідчить досвід, проводити сюжетно-рольові ігри. Ігри-драматизації допомагають ігровому „вживанню” з прийняттям проблем, тривог, радостей ігрового героя. Найбільш складним в процесі ігрової діяльності було задіяти внутрішні механізми, активізувати процеси самопізнання та самоаналізу.

Гра „Я серед людей” для учнів 5-6 класів проводилася в 3 етапи: „Я – особистість”, „Я серед людей”, „Я та суспільство”. В процесі гри проводилися: конкурс-вікторина „Закони України про права дитини”; конкурс „Я талант”; конкурс „Закони створюємо самі”; конкурс „Я захищаю свої права”; конкурс „Я для суспільства”; інтелектуальна гра „А що відбудеться, якщо ...”.

З цікавістю ставилися діти до конкурсів змагань на найкраще, найшвидше, найправильніше виконання завдань, розгадування тематичних кросвордів, малюнків „Мої права”, „Мої обов’язки”, молодих літераторів тощо.

Висновки... Аналіз опитування, педагогічні спостереження свідчать, що така гра дозволила залучити велику кількість учнів та успішно вирішувати завдання формування у них правових знань, умінь.

Перспективи подальших досліджень... Дана стаття не охопила всіх проблем і підходів до вирішення завдань правового виховання дітей інтернатних закладів. Зокрема перспективою подальших розвідок у даному напрямі може стати детальне вивчення впливу педагогічних технологій на ефективність правового виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грозовський І. Звичаєве право Запорозької Січі / І. Грозовський // Радянське право. – 1991. – №10. – С. 58-60, 91.
2. Макаренко А. С. Гра // Твори : в 7 т. – К., 1954 – Т. 4. – С. 367-368.
3. Оржеховська В. М. Використання ігрових технологій для профілактики і корекції девіантної поведінки школярів / В. М. Оржеховська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – С. 202.
4. Самотулка Т. Історія України в іграх. Захисники рідного вогнища. Історичні ігри до новачат / Т. Самотулка. – К. – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1995. – Т.1. – С. 30.
5. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – [изд. 3-е, перераб. и дополн.]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 672 с. – (Серия „Учебники, учебные пособия”).
6. Тарасенко О. Ігрова діяльність як засіб розвитку творчого мислення у школярів / О. Тарасенко // Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя : зб. наук.-метод. праць / ред. кол. Дубасенюк О. та ін. – К. : ІЗМН, – Житомир : держ. пед. інститут, 1999. – С. 99.

Анотація

Е.В.Хоптяна

Игровая деятельность как средство повышения эффективности правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов

В статье автором рассматривается игровая деятельность как средство повышения эффективности правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов. Исследовано сущность понятия „игра”. Продемонстрировано применение её в учебно-воспитательном процессе заведений интернатного типа.

Ключевые слова: игра, игровая деятельность, правовое воспитание, подростковый возраст, школа-интернат.

Summary

O.V.Khoptyana

Playing Activity as a Means of Efficiency Upgrading of Law Education of the Boarding-Schools Pupils of the 5-6 Forms

The author of the article examines playing activity as a means of efficiency upgrading of law education of boarding-schools pupils of the 5-6 forms. The essence of the notion „game” is studied. Its application in the educational process of the establishments of boarding-school type is shown.

Key words: game, playing activity, law upbringing, teens, boarding-school.

Дата надходження статті

„2” липня 2008 р.

УДК 37.012+910.1

І.М.ШОРОБУРА,

доктор педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Дидактична концепція В.О.Сухомлинського та її використання в школах України

В статті розглядається дидактична концепція В.О.Сухомлинського, можливості її використання в школах України. Творча спадщина В.О.Сухомлинського для сучасних поколінь учителів є джерелом розвитку та удосконалення професійної педагогічної майстерності.

Ключові слова: концепція, школа, дидактична концепція В.О.Сухомлинського.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – джерело, що поглиблює наше розуміння його педагогічних ідей, роздумів, почуттів. Можливості творчого осмислення спадщини великого педагога в сучасних навчально-виховних закладах України виступають провідними чинниками звернення освітян до його доробку. «Історичний» голос Василя Олександровича